

Odatle i naziv knjizi: New-age izazov za kršćanstvo. Kada se autor knjige pita »Najlakše je široko rasprostranjenu pojavu etiketirati kao sotonizam ili kao masonsku zavjeru, ali što se tim etiketama dobiva?« čini to kao i mnogi drugi tzv. obični ljudi prestrašeni pred fenomenom novog. No pitanje »tko danas na svjetskoj razini pretendira da bude baštinikom i praktičkim predvodnikom duhovnosti u svijetu?« pokazuje nadmetanje na razini duhovnosti ili borbu za moć. Ovo pitanje dakako implicira interesne sukobe duhovnih moćnika koji širenjem ili opadanjem svog utjecaja tu moć osvajaju ili gube. To također pretpostavlja institucionaliziranu mrežu kršćanstva i drugih velikih monoteističkih religija, no i novu mrežu New-age institucija koja se globalno širi, ne mačem, nego efikasnošću svojih iscjeliteljskih tehnika. Riječ je o sukobu institucionalnih interesa i sukobu duhovne moći. Nije li u ovom trenutku suprotstavljenost jednog duhovnog partikulariteta (Kršćanstva) drugom (Islam) ekonomski i politički utemeljena istovremeno i suprotnost totalitarizirajućih duhovnih koncepata? I nije li ta suprotstavljenost dovedena pod znak pitanja globalnom mirovnim inicijativom organiziranom u nizu država širom svijeta. Te inicijative dakako iniciraju nevladine udruge promicateljice koncepta New-agea.

Autorovu ocjenu o »brzini i intenzitetu širenja« New-age tendencija u Hrvatskoj, mreži organizacija i akcija kao i ocjenu da je ta literatura u nas ne samo na visokoj cijeni, već da je ona jedina koja se kupuje, valjalo bi empirijski potkrijepiti. Prazninu znanstvenog i istraživačkog interesa za New-age (uz rijetke izuzetke Blaženke Despot i Stanka Jambreka na primjer) nadopunjuje publicistika koja je ponekad nesistematična i površna, iz znanstvenog motrišta »lagana«, ali ažurna, znatiželjna i konceptualno smjela, te stoga na svoj način vrijedna.

Jasenka Kodrnja

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Ulrich Beck

**Pronalaženje političkoga: prilog teoriji
refleksivne modernizacije**

Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2001., 278 str., Biblioteka Politička teorija

U izvorniku objavljena 1993. godine, ova nacrtana studija predstavlja okosnicu na izgled potpuno a zapravo tek djelomično novoga teorijskog pravca njemačkog modernista, Ulricha Becka, profesora sociologije na Sveučilištu u Münchenu. Nai-

me, kako je upućenijima dobro poznato, Beck je osamdesetih godina publicirao niz radova bremenitih promišljanjem problema suvremenoga razvijenog Zapada, koji su svojim implikacijama konvergirali ka ključnom autorovu djelu iz tog perioda - *Društvu rizika*, iz 1986. godine. *Pronalaženje političkoga* pokušaj je nadvladavanja negativnih implikacija moderne, sabranih pod egidom *društva rizika*. Uglavnom s nakanom da se zadržimo tek na onom najvažnijem, za razumijevanje ovoga Beckova djela neophodnim, početnim digresijama o korijenu nastanka teorije refleksivne modernizacije, a da istovremeno ne koraknemo iznebuha u čitanje *Pronalaženja političkoga*, neophodno je prikazati genezu Beckova promišljanja problema moderne.

Proglasivši prvu modernu, tj. industrijsku modernizaciju, kao njezin neprekidni *causa movens* iscrpljenom i u entropiju zapalom konstrukcijom duha koja, k tome, zastarijevajući bez suvislih pokušaja inoviranja, uzrokuje ustoličavanje *novoga* zapadnog društva kome je osnovna odrednica ne više napredak već rizik na svim razinama (izlazak *Društva rizika* poklopio se upravo proročanski prigodno sa černobilskom katastrofom!), Beck kreće u intelektualnu potragu za tzv. drugom modernom, tj. mogućnostima njezina teorijskog uobličavanja. Na naslijeđu prve moderne (individualizacija, globalizacija, sveopća ambivalentnost, porast nezaposlenosti, ekološka kriza itd.), garniranom sporadičnim *začinima* postmodernih teorija, autor postavlja temelje nove paradigme. U čemu se sastoji posebne programa refleksivne moderne? Prvenstveno se radi o slutnji krupnije društvene promjene, baziranoj na očekivanju o novoj globalnoj potrazi za smislom. Dakle, nikakav strogi program, nikakvo oslanjanje na funkcionalističku ili marksističku praksu udaranja temelja uređivanju ljudske zajednice ovdje nije sadržano. Sama eksternalizacija usputnih posljedica moderne ovakve kakvom je živimo danas u razvijenom industrijskom društvu, smatra Beck, neizbježno vodi strukturalnom lomu i čini prologomenu za neku novu modernu (kojoj bi kao odrednica pristajalo konačno određenje - postindustrijska). Ne racionalno reflektiranje, već imanentna refleksivnost od utemeljujuće je važnosti. Individualna razina na kojoj se elementarna eksternalizacija zbiva postaje poprište radanja novih svjetova koji bi, s individualnoga psihološkog polja paranoje/shizofrenije kamo ih u krajnjoj instanci postavlja pozitivno interpretirana moderna, imali iskoračiti na polje organizirane društvene teorije i pripadajuće joj prakse kao zdrave snage u procesu izgradnje društva refleksivne moderne. Program preispitivanja zadire u sve - od formalnih institucija do oblika interesnog udruživanja. Kako je poimanje i redefiniiranje ovih društvenih entiteta nužno u proširenom horizontu nove moderne, *pronalaženje političkoga* postaje konstituirajući faktor kako brisanja starih anakronizama tako i sputavanja *novih histerija i eskapističkih refleksa* (ezoterija, nasilje i sl.). Beck tu prvenstveno računa na široku paletu subpolitičkih silnica (organizacije posve ili bar djelomično neovisne od političkoga utjecaja, tj. pripadajući im pojedinci), za koje pretpostavlja da su nositeljice one nužne energije koja je potrebna pri svakoj budućoj reorganizaciji političkoga. Presudno je pri tome kreiranju politike *odozdo* pročistiti međuprostor koji dijeli subpolitičku i političku sferu od mogućih zapreka. Barikade na tom putu postavlja energija protumoderne

(tendencija k uspostavljanju nove dogmatske društvene neupitnosti) ili, u najlegitimnijoj pojavnosti koju *revizionistima* Beck tolerira – polumoderna nacionalnih država. I, dok inzistira na otporu reakcionarnoj retorici, Beckov europeizam istodobno nadvladava i nejasnoće širih romantičarskih globalističkih perspektiva. Tri su gradivna elementa na kojima valja zasnovati novu modernu: resursi (prirodni i kulturni), svijest o problemima i opasnostima kojima je društvo izloženo, te seciranje i analiza izvora smisla koji potvrđuju koheziju na različitim razinama društvenog funkcioniranja.

Pošto su ovdje navedene sve elementarne poluge kojima se podiže Beckova konstrukcija nove društvene zbilje, osmotrimo kako to funkcionira na pojedinim nižim problemskim razinama unutar suvremenih društava na izmaku linearne moderne. Na elementarnoj mikrorazini (*face to face*) Beck je najskloniji postavljanju hipotetskih situacija iz bračnih odnosa, tj. općenito odnosa muškaraca i žena. Zanimarimo li da, u poglavlju djelomično namijenjenom tematiziranju uloge žene/žena u procesu izgradnje nove moderne (*Naturalizacija ženskosti*), Beck poseže za simplifikacijama nalik onima iz Gadafijeve *Zelene knjige*, konstatiranje krize na toj razini odnosa lako je provjerljivo uvidom u statističko kretanje broja razvedenih brakova i porast promiskuiteta. Kako to misli riješiti društveni produkt teorije refleksivne modernizacije, nije najjasnije specificirano, ali je očito da ženska seksualnost, kao osnovni konstitutivni element ženske emancipacije, vrlo aktivno sudjeluje u obesmišljavanju tradicionalnog braka. Isječak o *ženi-djetetu* iz djela Denisa Diderota, kako ga navodi Beck, upravo zastrašujuće plastično opisuje ženu kao neku mačku, životinju koja, ne dobije li ono što želi, grebe i pakosti do bola. Kao i brak, i ostali su oblici društvenih struktura dovedeni u krizu pod utjecajem prevladanih funkcionalnih obrazaca koji ne otvaraju mogućnost učvršćivanja smisla. Ovi obrasci, svodeći čovjeka na operatera danim mu sredstvima u kretanju k postavljenom mu cilju unutar industrijske moderne, kako je to odavno definirala funkcionalistička sociologija, ne mogu više zadovoljiti kritičnu masu aktera, pa postaju društvenim, a time, smatra Beck, i sociologijskim balastom. Tradicionalna politika i njezine metode (klijentilizam, sprega politike i privrede) nisu u stanju osigurati legitimitet postojećih pravila društvenog života. Ekološke teme (prijelaz s prirode žene na prirodu samu) neizbježan su sastojak Beckovih promišljanja. Uostalom, projekt postindustrijskog društva presudno je ekološki projekt. Na nizu primjera dokazuje se sveprisutnost porasle globalne ekološke svijesti, kako na političkoj tako i na subpolitičkoj razini, te se ekološki problem (eksploatiran i omasovljen teorijski, marketinški, regulativno) ističe kao moguća čvrsta konvergentna točka aktera nove moderne. Otprilike na taj je način (*čovječanski projekt spašavanja okoliša*) na ekologiju gledao i bivši potpredsjednik SAD-a, Al Gore. Simboličku politiku industrijskih koncerna (*demokratizacija smeća*) Beck oštro napada, smatrajući (na razini dosjetke, dakako) razvrstavanje otpadaka nastalih u postupku proizvodnje licemjernom kompenzacijom za protodemokratske odnose među akterima te proizvodnje. *Stališi* raznolikog smeća imaju jednak tretman, no njima upravlja *racio homo economicusa*, a ne *tročlana dijalektika* razvijenog kapitalizma. Posebno osjetljivim Beck drži pitanje o statusu tehnike u suvremenim društvima. Tehnika i tehničke znanosti, kaže, morale bi u

procesu formiranja društva nove moderne doživjeti konačnu emancipaciju, kako bi se izbjegla mogućnost njihova postavljanja na poziciju pasivno subordiniranu centrima moći, posebice vojnim centrima moći. Redefiniranju je podložna i sama sociologija kao disciplina društvene deskripcije. Funkcionalna diferencijacija koja je predstavljala temelj izgradnje velikih sustava unutar sociologijskih teorija, da bi zadržala svoj primat, potrebuje refleksiju (a to gotovo sigurno znači i promjenu vlastite biti) na razini struktura. Inače, moderno društvo gubi smisao i oslonac, prema formulaciji Hans Freyera, te ostaje bez poretka, što se zbiva upravo u našem vremenu. Zaključno: »Kada je društvo samokritičko, nekritička sociologija postaje pogrešnom, a kritička konformističkom. No, kritika kritike tek bi se još morala pronaći.«

Dakle, modernizacija moderne postaje neizbježan odgovor na nagomilane probleme današnjice. Teorijski oris toga procesa koji Beck pruža, samo se naizgled doimlje jednostavnim. Istaknute neuralgične točke ne mijenjaju se preko noći. Stoga zajednica refleksivne moderne postaje moguća tek vlastitim anticipiranjem od strane refleksivnih pojedinaca koji, pred linearno kretanje industrijskog društva kojemu služe, postavljaju znak pitanja. Beckova teorija je program oslonjen prvenstveno na osviještenog pojedinca.

Kako je hrvatsko izdanje ove knjige okasnilo gotovo jedno desetljeće, a u međuvremenu Ulrich Beck aktivno participirao u konkretnim idejnim projektima kao član Komisije za budućnost Bavorske i Saske, evo i nekoliko Beckovih viđenja oblika društvenog formiranja pojedinaca i zajednice na trasiranom putu ka novoj modernoj: koncept *građanskog rada* (dobrovoljna služba u korist zajednice); osnaživanje transnacionalnih stranaka; ustoličenje Europe kao supranacionalne države...

Darko Duilo
Split, Hrvatska